

TİL BİLİMİ HÁM ÁDEBİYATTANÍW

Til bilimi

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ – ТИЛ БИЛИМИНИҢ ЖАҢА ТАРАҰЫ

Ш.Н.Абдиназимов – филология илимлериниң докторы, профессор

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети

Таянч сўзлар: лингвокультурология, тил ва маданият, инглиз тили, ўзлашган сўзлар, қорақалпоқ тилшунослиги.

Ключевые слова: лингвокультурология, язык и культура, английский язык, заимствованные слова, каракалпакское языкознание.

Key words: linguoculturology, language and culture, the English language, borrowed (loan) words, Karakalpak linguistics.

Соңғы жыллары культурология туўралы көплеген мақалалар жазылмақта. Бул табиий жағдай, себеби маданият-инсан хэм жәмийеттиң тийкарғы белгилериниң бири. Бул белги халықтың жәмийетлик хэм руўхый турмысында хәр түрли көринисте жүзеге асады. Инсан хэм жәмийет турмысында тил маданияттың жасаў формасы, халықтың мәдени мийрасы сыпатында әхмийетли орын ийелейди.

Усы көзқарастан қарағанда, илимниң арнаўлы бағдары сыпатында культурологияның қалипlesiўи хэм тез пәт пенен раўажланыўи- нызамлы кубылыс.

Белгили рус тилшии Г.О.Винокурдың төмендеги пикири бул мәселени тереңрек түсиниўде әхмийетли орын ийелейди: Тилди изертлеўи хәр бир тилши ўақыттың өтиўи менен сол маданияттың изертлеўишине айланады, өзи таңлаған тил сол маданияттың өними есапланады [1:211]. Тилдиң табиаты, тилдиң халықтың дәретиўшилиги психологиясы хэм маданиятына тәсир етиўи туўралы өз ўақтында И.Гердер көрсетип өткен еди. Ол өзиниң 1770-жылы жазылған «Тилдиң пайда болыўи ҳақында трактат» мийнетинде инсанның төрт фундаментал феноменин көрсетеди: тил, маданият, жәмийет хэм миллий руўх. Тил өзиниң келип шығыўи жағынан маданият пенен байланыслы хэм жәмийет пенен бирге жетилисип барады. Тилдиң маданият хэм жәмийет пенен органикалық байланысы оны миллий руўхтың әхмийетли компоненти екенлигин тәмийинлейди. Гердер хәр бир тилде сол халықтың санасы хэм характери көринетуғынын айтады [2].

В.Гумбольдт 1795-жылдан бастап «салыстырмалы антропология» идеясы - хәр қыйлы халықлардың руўхый дүньясының өзгешелигин анықлаў мақсетинде олардың тилин салыстырмалы үйрениў идеясы менен шуғыллана баслады. Тилди изертлеўи-инсан хэм халықтың характериниң сырларын ашыўға алып баратуғын тийкарғы жол. 1804-жылы В.Гумбольдт Ф.Вольфка жазған хатында төмендеги пикирди билдиреди: «Дүньяның барлық көп түрлилиги, оның руўхый дүньясының ең жокары хэм терең тараўларын тил арқалы аңлаўды анықладым» [3:6]. Гумбольдт ушын тил инсанды қоршаған объектив дүнья менен оның ишки дүньясы ортасында жайласқан дүнья есапланады.

Тил хэм маданият мәселелери XIX әсирдиң басларында туўысқан Гриммлер тәрәпинен үйренилди. Олардың мийнетлеринде әйемги дәуір маданияты романтикалық руўхта баянланып, ҳәзирги герман тиллеринде сол дәуір маданияты сөзлерде сақланғанын жазады.

Карл Фосслер «Тилде руўх хэм маданият мәселеси» (1925), «Франциядағы тил хэм маданият» (1923) мийнетлеринде тил хэм маданият мәселесине айрықша дыққат аўдарып тил менен поэзияның, динниң, илимниң қарым-қатнасы, француз тилиниң ески дәуірлерден бастап ҳәзирге шекемги тарийхын изертлеўи барысында халықтың эстетикалық көзқарастарының да раўажланып барғанлығын көрсетеди. К.Фосслер тилди маданияттың бир түри деп санады. Этнограф Бронислав Каспер Малиновский де (1884-1942) тил хэм маданияттың қарым-қатнасы мәселелерин изертледі. Маданият термини арқалы хәр

қандай халықтың үрп-әдеті, дәстүрлері, диний исеними түсиниледи. Малиновский оларды тиллик қарым-қатнас жасаў ушын зәрүрли системаның элементлері сыпатында үйренеди.

Тилиш илимпазлардың ишинде америкалы Эдуард Сепир (1884-1934) «Тил хэм маданият» машқаласын терең үйренеди. Сепирдиң пикиринше, маданият- бизиң турмыс тәризимизди көрсететуғын әмелий тәжирийбе хэм идеялардың ата-бабаларымыздан кейинги әўладқа өтеуғын социаллық мийраслар. Ол өзиниң мийнетиниң және бир жеринде, маданият – бахалықлардың таңлап алыныўының жәмийет тәрәпинен әмелге асырылыўы деп жазады. Ол маданиятты минез-қулық пенен теңлестиреди, бул екеўи де символлар арқалы көринеди. Тил бурын пайда болған ба ямаса маданият бурын пайда болған ба деген сораўға Сепир тил дәслеп пайда болған, тил арқалы маданият қалиплеседи, тил арқалы маданият жүзеге шығады, яғный бул халатта тил форма хызметин атқарады, маданият мазмун, субстанция есапланатуғынын көрсетеди. Бул пикирди кейин ала маданияттаньўшы Ю.М.Лотман да қоллап-қуўатлайды. Соның менен бирге, Сепирдиң пикиринше, тил социаллық хэм мәдени руўажланыўдың жемиси. Этнолог К.Леви-Строс бул қарама-қарсылықты төмендегише шешеди: Тил-маданияттың бөлими, оның жемиси, соның менен бирге оның дереги [4]. Тил маданияттан ажыралған халда жасамайды, ал белгили бир аймақта белгили бир дәуірде жасап атырған халықтың маданиятының әхмийетли бөлимин қурайды. Тил ата-бабалар тәрәпинен дәретилген көркем өнерлерге салыстырғанда улыўма халық характери менен ажыралып турады. Хәр қандай маданият тил арқалы жүзеге асады. Сепир тил маданияттың қатаң социалласқан бөлими деп жуўмақ жасайды [5]. Тил менен маданият ортасында қандай улыўмалық белгилер бар? Бириншиден, сөйлеў де, маданият та концептуаль таңлап алыўды талап етеди. Екиншиден, тил хэм маданият бир-бири менен тығыз байланыслы. Сепирдиң пикиринше, жәмийеттиң хәрәкети хэм ойлаў дәрәжесине қарап маданиятын анықлаў мүмкин, тили оның қалай ойлайтуғынына қарап анықланады.

Тил хэм маданият бир-бирине тәсир етеди, тилдеги сөзлер арқалы халықтың маданияты узақ дәуірлер даўамында сақланады, келеси әўладқа мийрас етип жеткериледи. Сепирдиң көрсетиўинше, халықтың маданияты нақыл-мақаллар, ырым, толғаў-термелерлер, мифлер, теңеўлер, метафоралар, шежирелерде сақланады. Тиллердиң хәр қыйлылығы-маданиятлардың хәр қыйлылығының белгиси. Тиллер хэм маданиятлардың раўажланыўын бири-бирине салыстырып болмайды, олар байланыссыз процесс. Тиллик өзгерислерге салыстырғанда маданияттағы өзгерислер тез пәт пенен жүзеге асады. Жәмийеттиң мәдени турмысындағы кескин өзгерислер тиллик өзгерислердиң тезлесиўине алып келеди. Сепир маданият тараўындағы өзгерислер сапалы түрде әмелге асырылған хәрәкетлердиң нәтийжеси, ал тиллик өзгерислер сана хэм ерк тәрәпинен қадағаланбайтуғын нәзик психологиялық процесс екенлигин көрсетеди. Маданият тил арқалы сәўлеленип, басқаларға жеткерилсе де тил формалары менен оған хызмет

ететуғын мәдениет формалары ортасында әпиұайы сәйкеслик жоқ. Хәр қыйлы тиллер де сөйлеуши халықлар да бир қыйлы мәдениет болыуы мүмкин. Сөзлик-деп көрсетеди Сепир, - белгили дәрежеде халықтың мәдениет дәрежесин өзінде сәулелендиреди. Сөзлик тилдің мәнилик тәрепи сыпатында баркулла сол жәмийеттиң мәдениет дәрежесин сәулелендиретуғын символлар түрінде көринеди (276).

Ол халықтың мәдениет тарихын үйрениуде тилдің орны айрықша екенлигин көрсетеди (546). Тиллик мағлыұматлардың жәрдемінде сол халықтың мәдениетінің хронологиясын тиклеу мүмкин. Мәдениет әхмийетли терминлерди изертлеу барысында тилши хәм мәдениеттанушылардың дыққатын тиллик өзлестир-мелер тартады. Өзлестирилген сөзлерди терең үйрениу мәдениет тарихын түсиниу ушын бахалы мағлыұмат береді (174). Мәдениетлардың бир-бирине тәсирин сөзлердің келип шығуыын анализлеу арқалы анықлау мүмкин. Буған дәлил сыпатында Сепир, англис тилин мысалға келтиреді, англис тилинің лексикасы мәдениет көзқарасынан қарағанда бир неше қатламларға ажыралады: әйемги латын, орта әсирлердеги француз, ояныу дәуиріндеги латын хәм грек, хәзирги француз қатламларынан ибарат. Лексиканың бул қатламлары хәзирги англис цивилизациясының қәлиплесіуіне тәсир жасаған шет ел мәдениетінің хәр қыйлы көлеми хәм характери, ўақтың анықлауда анық өлшем куралы сыпатында хызмет етеді (240).

Тилши хәм мәдениеттанушылар Сепир тәрепинен анықланған парадоксты еске сақлауы зәрүр: тилдің мәдениет тәсирі, тилдің әдебий әхмийеті, орны хәм оның сөйлеушилерінің дүнья жүзлик мәдениетта тутатуғын орнына пропорциональ түрде сәйкес келе бермейди. Мысал ушын, ески еврей тилин көрсетиу мүмкин, бай мәдениет дәстүрди өзінде сәулелендиргени ески диний китаптардың ибритте дөретилгени менен ески еврей тили басқа тиллерге күшли тәсир жасамады (240).

1941-жылы рус лингвисти Г.О.Винокурдың (1896-1947) «Тил тарихы ўазыйпалары ҳаққында» деген мақаласы жәрияланды. Бул мақалада тил хәм мәдениет машқаласына байланысly лингвокультурологиялық концепциясы баянланды: «Тил-адамзат мәдениетінің жемиси хәм жасау шәрти».

Адамзаттың мәдениет раўажланыуының улыұмалық ңызамлары адамзат тилинің ңызамлары менен жергиликли шараятларға байланысly өзине тән түрде сәйкес келеді, сонлықтан да, хәр бир конкрет мәдениеттің тарихы хәм тили басқалардан өзгешеленип турады, оларға ұқсамайды. Тил халықтың мәдениет раўажланыу басқышларындағы көринислерди өзінде сақлайды. Тил-халықтың мәдениет-тарихый руўхый дөретиушилигиниң жемиси, жазыу, илим, көркем-өнер, мәмлекетлик басқарыу, ҳуқық, мораль менен қатар турады, бирақ соның менен бир ўақытта, ол айрықша орынды ийелейди, барлық басқа мәдениет өзгерислердің пайда болыуына шараят жаратып береді. Жоқарыдағы билдирилген пикирден тил тарихы-мәдениет-тарихый илим екенлиги көринеди.

Тил сол халықтың тарихы хәм мәдениеті бир-бири менен тығыз байланысқан, сонлықтан да оларды комплексли үйрениу зәрүр. Тилши илимпаз тилди изертлеу арқалы халықтың мәдениеті хәм тарихын үйренеди. Халықтың мәдениетін изертлеуши тиккелей ямаса қосымша рәуиште халықтың тилин изертлеуге мәжбүр болады.

Белгили француз тилшиси Э.Бенвенист (1902-1976) тилдеги антропоцентристлик принципти қәлиплестиреди: тил объектін дүнья туұралы инсанның өлшеми тийкарында пайда болған хәм бул масштаб тилдің шөлкемлесіуі нәтижесінде тастыйықланған,

демек соған сәйкес тил үйренилиуі тийис. Оның «Улыұма лингвистика» мийнетиниң тийкаргы бөлими «Адам тилде» деп аталады, соңғы бөлими «Лексика хәм мәдениет» деп аталады. Онда сөз лингвокультурологиялық көзқарастан шеберлик пенен баянланған [6].

Тил хәм мәдениеттің байланысly туұралы академик Н.И.Толстой (1923-1997) тәрепинен бахалы пикирлер билдирилген. Оның пикиринше мәдениет, әсиресе, халықлық мәдениет пенен тилдің қатнасын пүтинлик хәм оның бөлими қатнасына салыстырыу мүмкин. Тил мәдениеттің компоненти ямаса мәдениеттің куралы сыпатында қабыл етилиуі мүмкин, соның менен бир ўақытта тил мәдениетқа салыстырғанда автоном (ғәрезсиз), сонлықтан да мәдениет оның менен тең дәрежеде қаралыуы керек. Конкрет миллий мәдениет пенен конкрет тилди салыстырыу олардың системасы хәм структурасында айырым изоморфизм (ұқсаслық) бар екенлигинен дерек береді. Мәдениеттің структурасының тилдің структурасы менен ұқсаслығы еки объектте де жанрдың стили қубылысы, синонимия, омонимия, полисемия фактлерин көриу мүмкин. Мәдениеттің тарихында тилдің тарихындағы сыяқлы өз ара тәсир, мәдениеттің қатламларға бөлиниу процесі гезлеседи. Барлық халықлық мәдениет диалектлик мәдениет, сонлықтан да халықлық тилдің диалектлерге бөлиниуіне сәйкес келеді [7:5-26].

Хәзирги ўақытта «Тил хәм мәдениет» машқаласы хәр қыйлы аспектлерден үйренилмекте. Тил айырым изертлеулерде минез-қулықтың социаллық қатламлық стереотиплесіуінің куралы, кодластырыу системасы хәм мәдениет-семантикалық информацияны жеткеріу куралы сыпатында үйренилмекте. Айырым мийнетлерде тилдің дәслепки функциясы жәмийеттің мәдениет дифференцияласыуына байланысly болғаны туұралы илимий пикирлер билдириледі. Кейин ала этникалық функциясы актуал болды хәм жәмийеттің социаллық дифференцияласыуы әхмийетли болғанына дыққат аударылды. ХХІ әсирдің басында тил хәм мәдениет машқаласы тил ҳаққында илимнің орайлық тийкаргы бағдарларының бирине айланды. Хәзирги лингвистиканың антропологиялық бағдары когнитив хәм культурологиялық аспектлерде раўажланбақта. Бурынлары тил хәм мәдениеттің байланысы туұралы айырым пикирлер билдирилген болса, хәзир бул байланыс арнаұлы түрде үйренилмекте.

Тил билиминде В.Н.Телия, А.Бежбицкая, Н.С.Трубецкой, В.Маслов, В.Воробьев, А.Т.Хроленко, Н.Ф.Алефиренко, Е.М.Верещагин, В.Г.Костомаров, С.Е.Никитина, Е.Ф.Тарасов, Д.Худайбергенова хәм т.б. бул тараўға байланысly мийнетлери дөретилди [8]. Бул мийнетлерде лингвокультурологияның тил билиминиң жаңа тараўы екенлиги, лингвокультурологияның тийкаргы категориялары анықланып, әлемнің тиллик картинасы, тил-мәдениет-инсан-этнос, миф, фразеологизм, метафора, символ, нақыл-мақалаларды лингвокультурологиялық изертлеу жұмыслары жүргизилмекте.

Қарақалпақ тил билиминде англис тили менен қарақалпақ тилин салыстырмалы бағдарда изертлеуге бағышланған айырым диссертацияларды есапқа алмағанда лингвокультурологиялық аспекттен изертленген жұмыслар дерлик ушыраспайды [9].

Солай етип, ХХ әсирдің 90-жыллары тил билиминде жаңа бағдар лингвокультурология қәлиплести. Илимпазлардың изертлеуі соны көрсетеди: тил менен мәдениеттің байланысы әпиұайы байланыс емес, тил мәдениеттің баўырында өсип өнеді хәм өзінде мәдениетті сәулелендиреди. Тил соның менен бирге, мәдениетті дөретеди, раўажландырады хәм оны текстлер түрінде сақлайды. Тилдің жәрдемінде

материаллық хәм руўхый байлықлар дөретиледи. Усы идеялар тийкарында жаңа бағдар лингвокультураология пайда болды. Лингвокультураология лингвистика хәм культураологияның шегераласқан жеринде қәлиплескен, ол халық мәдениатының тилдеги сәўлелениўинен изертлейди.

Әдебиятлар

1. Винокур Г.О. О задачах истории языка. // Избранные работы по русскому языку. -М.: 1959.
2. Гердер И.Г. Избранные сочинение. -М.: ГИХЛ, 1959.
3. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. -М.: 1984.
4. Леви-Строс К. Структурная антропология. -М.: 1985.
5. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культураологии. -М.: 1993.
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика. -М.: 1974.
7. Толстой Н.И. Язык и народная культура: Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. -М.: «Индрик» 1995.
8. Бежбицкая А. Язык. Культура. Познание. -М.: 1997; Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании языка как иностранного. -М.: 1990; Никитина С.Е. Культурно-языковая картина мира в тезаурусном описании (на материале фольклорных и научных текстов): Дисс. в виде научного доклада на соискание ученой степени доктора филологических наук. -М.: 1999; Трубецкой Н.С. История, Культура, Язык. -М. 1995; Хроленко А.Т. Лингвокультуроведение. - Курск: 2000; Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. -М.: 1996; Хроленко А.Т. Основы лингвокультураологии. -М.: «Наука», 2009; Алефиренко Н.Ф. Лингвокультураология: ценностно-смысловое пространство языка. -М: Флинта, 2014, -288 с; Воробьев В.В. Теоретические и прикладные аспекты лингвокультураологии: Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук. -М. 1996; Тарасов Е.Ф. Язык и культура: методологические проблемы // Язык-Культура-Этнос. -М.: «Наука», 1994; Худайбергенова Д. Матнинг антропоцентрик тадқиқи. -Т.: «ФАН», 2013.
9. Утешова З. Лингвокультурологический аспект методики обучения речевому этикету на иностранном языке (в условиях школ Республики Каракалпакстан): Автореф.дисс. на соискание ученой степени канд.пед.наук. -Ташкент. 2009; Қдырбаева Г. «MAN»-«ADAM» концептосферасы бирликларининг лингвомаданияи ва лингвокогнитив хусусиятлари (Инглиз ва қарақалпоқ тиллари мисолида). Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (Phd) диссертациясы автореферати. -Тошкент: 2017. -С.22.

РЕЗЮМЕ

Мақолада тилшуносликда лингвокультураология йўналишининг шаклланиши ва таракқиети, тил ва маданиятга боғлиқ муаммолар баён қилинган. Лингвокультураология бўйича В.Гумбольдт, К.Фосслер, Э.Сепир, Г.Винокур, Э.Бенвенист, А.Т.Хроленко, Н.Ф.Алефиренко, В.Воробьев в.б. олимларнинг ишлари таҳлил қилинган. Олимларнинг тил ва маданият боғлиқлигини тадқиқ этишдаги қарашлари берилган. Қарақалпоқ тилшунослигидаги дастлабки тадқиқотларга тўхтаб ўтилган.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о вопросах языка и культуры, а также о формировании и развитии лингвокультураологии. Проведён обзор научных трудов В. Гумбольдта, К.Фосслера, Э.Сепира, Г.Винокура, Э.Бенвениста, А.Т.Хроленко, Н.Ф.Алефиренко, В.Воробьева и других учёных. Приводятся точки зрения относительно изучения связи языка и культуры. Кроме того, автор остановился на первых исследованиях в каракалпакском языкознании.

SUMMARY

The article deals with the issues of language and culture as well as the formation and development of linguoculturology. Scientific works of V. Humboldt, K. Fossler, E. Sepir, G. Vinokur, E. Benvenist, A.T. Khrolenko, N.F. Alefirenko, V. Vorobyov and other scientists are reviewed. Points of view of the scientists regarding the study of the connection between language and culture are given. In addition, the author focused on the first studies in Karakalpak linguistics.

ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИНДЕ КОМПОНЕНТЛИ ЮРИДИКАЛЫҚ ТЕРМИНЛЕР

Н.Е.Алламуратов – еркин излениўши

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети

Таянч сўзлар: юридика, термин, мураккаб юридик терминлар.

Ключевые слова: юридика, термин, сложные юридические термины.

Key words: law, term, compound juridical terms.

Хәр қандай норматив-хуқықый хўжетлерде тексттиң тийкары юридикалық терминлерден қуралады. Олар түбир сөз, дөренди ямаса қоспа сөзлер арқалы билдириледі. Соңғы жыллары қарақалпақ тил билими кеңнен раўажланып тилимиздиң ең актуаль мәселелерине дыққат аўдарыла басады. Усындай мәселелердиң бири қарақалпақ тилиндеги қоспа сөзлер болып, олар сөзлик қурамда белгили орынды ийелейди. Хәзирги қарақалпақ тилинде қоспа, әсиресе, қурама юридикалық терминлер көпшилигин қурайды. Көбинесе, юридикалық термин дегенде юридикалық түсиникти билдиретуғын бир сөз түсиниледи. Базы терминлердиң бир неше сөзлерден дүзилиўи мүмкин екенлигине итибар қаратылмады. Сол сыяқлы юридикалық терминлер де бир сөзден хәм бир неше сөзлерден дүзилиўи мүмкин. Мыслы: *судланыўшы* юридикалық термини *иси судта көрилип атырған пуқара* деген мәни билдиреди. *Еки ямаса оннан артық судланған пуқара* юридикалық термининде де бир адам ямаса *рецедивист* түсиниледи.

Усындай дүзиліслик өзгешелигине қарай отырып, юридикалық терминлер бир сөзден хәм бир неше сөзлерден дүзилиўи мүмкин. Хәқыйқатында да, юридикалық терминлердиң қурылысына бир сөзден хәм бир неше сөзлерден келгенлигин көремиз. Мысалы: жынайтшы, демократия, суд, юрист сөзлери бир сөз бенен келген юридикалық терминлер. Хәзирги қарақалпақ тилинде бир сөзден келген юридикалық терминлер көпшиликти қурайды. Демек, юридикалық терминлер

де сөз есапланады, бирақ барлық сөз термин бола алмайды [1:64]. Тилде барлық ўақытта қурамы бойынша бир сөзден келген юридикалық терминлер менен барлық түсиникти аңлатыў мүмкин емес. Сонлықтан да, тилде қандай да бир жаңа түсиникти аңлатыў ушын қоспа юридикалық терминлер де қолланылады.

Соңғы жыллары қарақалпақ тилинде сөз қосылыўи модели арқалы жасалған юридикалық терминлер өнимли қолланыла басады. Қоспа сөзлер олардың түрлери, жасалыў жоллары бойынша илимий мийнетлерде бир қанша пикирлер билдирилген. Қарақалпақ тилинде қоспа сөзлердиң бир топары жуп хәм тәкирар сөзлер А.Нажимов тәрпинен арнаўлы изертленди [2]. Қоспа сөзлер қурама, бириккен, жуп, тәкирар хәм қысқарған қоспа түрлерге бөлип ўйрениледі [3]. Айырым илимий мийнетлерде сөз жасалыўдың бул моделин синтетикалық усылға киргизсе [4], басқаларында сөз жасалыўдың морфология-синтаксислик усылы деп қарайды [5].

Қарақалпақ тилинде сөз қосылыўи модели менен жаңа мәнидеги юридикалық терминлердиң жасалыўы басқа модельлерге қарағанда бир қатар өзгешеликлери менен ажыралып турады. Бул модель арқалы сөзлер жасалғанда бир неше сөз хәр қыйлы грамматикалық қураллардың жәрдеми менен байланысып, компонентлери өз ара лексика-грамматикалық бирикте турады [6:37]. Сөз қосылыўи модели менен юридикалық терминлердиң жасалыўында: а) қурама, б) биригиў, с) жупласыў, д) қысқарыў жолы менен келген түрлерин көремиз. Булардан қурама хәм қысқарған қоспа түрлери